

ÖMER EĞECİOĞLU

Müzik Tarihinden

9. Senfoninin Viyana Prömiyeri

Paylaş

Tweetle

Google

Paylaş

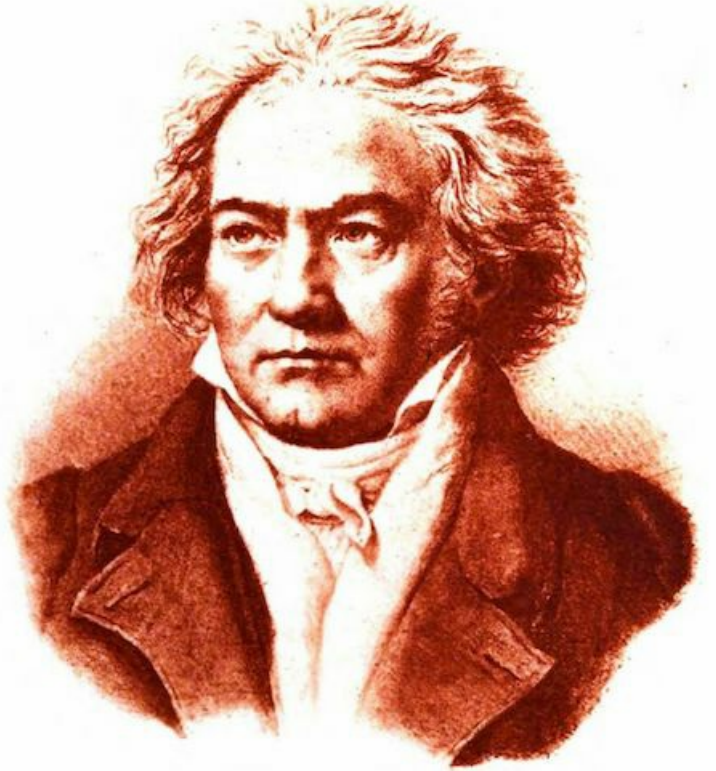
Ludwig van Beethoven'ın Opus 125 Re minör Dokuzuncu (Koral) senfonisinin ilk seslendirilişi 7 Mayıs 1824 tarihinde Viyana'da yapıldı.

17 Kasım 2020 - 20:46 - Güncelleme: 17 Kasım 2020 - 21:30

Ama ilk seslendiriliş için planlanan şehir aslında Viyana değildi. Daha 1817 Haziranında Beethoven'a Londra'dan yazan eski öğrencisi Ferdinand Ries, üstadın bir sonraki kış Londra'yı ziyaret etmesini önerirken aynı zamanda Londra Filârmonik Topluluğu'nun kendisinden iki büyük senfoni yazmasını arzuladığını söylüyordu. Senfonilerin prömiyerleri Beethoven'ın yönetiminde Londra'da yapılacaktı. Ne var ki Beethoven'ın Londra'ya gitme planı gerçekleşmedi.

Londra'dan sonra 9. Senfoninin prömiyeri için düşünülen şehir Berlin oldu. Beethoven prömiyeri Viyana'da yapmayı ancak Viyanalılar'ın büyük ısrarından sonra kabul etti.

August von Kloeber'in Beethoven portresi, 1817.

Lv Beethoven

"Alışılmışı karşı isyan, kardeşlik için bir çağrı, bir muazzam patlama ve manevi bir deneyim"

sözcükleriyle özetlenen eserin prömiyeri hakkında literatürde verilen bilgilerin çoğu, *The Harmonicon* adlı derginin 1824'ün Ekim sayısında yayınladığı Viyana kaynaklı bir yazıya dayanıyor. Yardımcısı ve biyografisti Schindler'in yazdığı kitapta bile bu makale senfoninin prömiyeri üzerine bilgi olarak kitabın sonunda ek olarak yer alıyor.

VİYANALILAR'DAN BEETHOVEN'A MEKTUP

Bonn doğumlu olan Beethoven, 1792 yılından itibaren Viyana'da yaşamış, 57 senelik yaşamının son 35 yılını bu

şehirde geçirmişti. Beethoven geçinmesi zor bir kiracıydı. Üstad'ın Viyana'da bu 35 yıl içinde tam 72 kez taşındığı biliniyor. Yani aşağı yukarı senede iki kez.

Beethoven'ın yeni senfonisinin prömiyerini Viyana'da yapmayacağı haberi şehirde duyulunca, aralarında Kont Moritz Lichnowsky'nin de bulunduğu şehrin ileri gelenleri bir dilekçe kaleme aldılar. Yerel gazetelerde yayımlanan bu yazı ile Beethoven'a senfonisinin ilk kez Viyana'da çalınmasının ne kadar önemli olduğu, halkın bunu ne kadar istediği bildirildi. Bu büyük sevgi gösterisi ve ısrardan sonra Beethoven eserin prömiyerini Viyana'da yapmaya razı oldu.

Bu tarihi konserle, Beethoven 1812'den yana orkestra ile beraber halkın önüne ilk kez çıkmış olacaktı. Aksilikler yüzünden bütün orkestra ve koro ile sadece iki prova yapılabildi. Bu nedenle konserin ne kadar başarılı olacağını önceden kestirmek zordu.

PRÖMİYERDEKİ SOLİSTLER

Dokuzuncu senfoninin prömiyerinde yer alan solist ses sanatçıları şunlardı:

Soprano: Henriette Sontag (18 yaşında) 1806-1854,

Kontralto: Karoline Unger (21 yaşında) 1803-1877,

Tenor: Anton Heizinger (28 yaşında) 1796-1869,

Bas: Joseph Seipelt (37 yaşında) 1787-1847.

Soprano Henriette Sontag, Rossini operalarındaki rolleriyle ün kazanmıştı. Hatta 1823'te Viyana'da Rossini'nin *La donna del lago* operasında kendisini dinleyen Carl Maria von Weber, *Euryanthe* operasını onun için yazdı. Karoline Unger ise 1821'de Viyana'da Rossini'nin *Tancredi* ve Mozart'ın *Così fan Tutte* operalarındaki performansı ile parlamaya başladı.

Dokuzuncu senfoni prömiyerinde yer alan genç soprano

Henriette Sontag.

Beethoven kendi duyamadığı için prömiyerde yer alacak olan iki genç kızın yeterliliği konusunda başkalarının değerlendirmelerine ihtiyaç duyuyordu.

Sontag ve Unger, 1824 Mart ayının ortalarında Beethoven'ı, bestecinin apartman dairesinde ziyaret ettiler. Beethoven'ın Sontag'ın *Euryanthe*'deki başarısından haberi vardı. 9. Senfoni ve Missa Solemnis'ten seçilen bölümlerde soprano solist olarak Sontag'ı seçti. Daha önce ise bu partiyonu söylemeye aday olarak Therese Grünbaum adlı sopranoyu düşünüyordu.

Sontag ve Unger senfoninin ve Missa Solemnis'ten bölümlerin kontralto ve soprano partiyonlarını çalışmaya başladılar. Hem Unger hem de Sontag Beethoven'dan çok zor buldukları bazı pasajları değiştirmesi için ricada bulundularsa da Beethoven bu konuda ısrarlıydı ve müziğini değiştirmede. "Siz öğrenmeye bakın, o notalar doğal olarak gelecek" diyerek herhangi bir değişiklik yapmayı reddetti.

Unger ve Sontag'ın senfoninin prömiyerinin Viyana'da yapması için üstada söz geçirmekte etkili oldukları biliniyor.

Beethoven'ın konserin prömiyeri hakkında endişe duymasının nedeni bir Rossini ateşiyle yanan Viyana'nın kendisini unutup unutmamış olduğuydu. Üstelik Karoline ve Henriette da zaten Viyana'da Rossini söylemek üzere bulunuyorlardı.

Önce bocalayan genç solistlerin çalışmalardan sonra kendilerine güveni o kadar artmıştı ki Sontag konser günü "İnanıyorum ki bu akşam bir notayı bile eksik söylemeyeceğim" diyordu. Gerçekten de bir zaman sonra prömiyerdeki başarısından dolayı Beethoven kendisine yazdığı övgü dolu mektuba "Benim sevgili, güzel Sontag'ım" diye başlayıp "Hayranlarından arkadaşın Beethoven" diyerek bitiriyordu.

Dokuzuncu senfoninin prömiyerinden bir gün önce, 6 Mayıs 1824 tarihinde konserin Wiener Zeitung'da çıkan duyurusu.

Große musikalische Akademie

des Herrn

Ludwig van Beethoven

den 7. May im k. k. Hoftheater nächst dem Kärnthenthor
zu seinem Vortheile.

Die dabey vorkommenden Musikstücke sind die neuesten Werke des
Herrn van Beethoven.

- 1) Große Ouverture.
- 2) Drey große Symphonien mit Solo- und Chorstimmen.
- 3) Große Symphonie mit im Finale eintretenden Solo- und Chorstimmen.

Die Dlle., Sontag und Unger und die Herren Hallinger und
Preislinger werden die Soloparten vortragen. Herr van Beetho-
ven selbst wird mit den Herren Umlauf und Schwanzig das
Ganze leiten.

Eserde yer alması planlanan ve

Beethoven'ın dairesinde provalara katılan

bas Joseph Preisinger, eserin prömiyerinden bir hafta önce Beethoven'la kavga etmişti. Besteci kızıp Preisinger'in kafasına bir kitap fırlatınca, sanatçı eserde yer almaktan vaz geçti. Kavganın nedeni Preisinger'in bir bas sesi için çok yüksek olduğunu düşündüğü notaları Beethoven'ın kesinlikle değiştirmemesiydi. Preisinger'in yerine Theater-an-der-Wien sanatçılarından bas Joseph Seipelt bu rolü üstlendi. Seipelt Beethoven'ın istediği notaları çıkarmakta güçlük çekmiyordu.

Bu arada Beethoven'ın dairesinde yapılan provalarında besteciye sinirlendiren bir olay da solistlerin kendisi piyano başındayken söylemeye başlamakta kararsızlıklarıydı. "Niye söylemiyorsunuz?" diye sinirlenen besteciye karşılık olarak sanatçılar Umlauf'u bekleyip beraber çalmak istediklerini söylediler. Bekledikleri müzisyen Michael Umlauf ise 9. Senfoninin prömiyerini yönetmekle yükümlü şefi. Ama asıl neden Beethoven'ın piyanosunun akorsuz olması, besteci bunu duymadığı için solistlerin bozuk armonilerle beraber söylemelerinin mümkün olmamasıydı.

Genç Karoline Unger'in Viyana'daki Dokuzuncu senfoni macerasını ve Beethoven'la aralarında geçenleri konu alan "Viyana'da Üç Hafta" (Three Weeks in Vienna) başlıklı bir kitap bulunmakta.

G r o ß e musikalische Akademie

von

Herrn L. van Beethoven,

welche

morgen am 7. May 1824,

im k. k. Hoftheater nächst dem Kärnthnerthore,

abgehalten wird.

Die dabey vorkommenden Musikstücke sind die neuesten Werke
des Herrn Ludwig van Beethoven.

Erstens. Große Ouverture.

Zweitens. Drey große Hymnen, mit Solo- und Chor-
Stimmen.

Drittens. Große Symphonie, mit im Finale eintre-
tenden Solo- und Chor-Stimmen, auf Schillers Lied, an
die Freude.

Die Solo-Stimmen werden die Alles. Sontag und Un-
ger, und die Herren Haizinger und Seipelt vortragen.
Herr Schuppanzigh hat die Direction des Orchesters,
Herr Kapellmeister Umlauf die Leitung des Ganzen, und
der Musik-Verein die Verstärkung des Chors und Or-
chesters aus Gefälligkeit übernommen.

Herr Ludwig van Beethoven selbst, wird an
der Leitung des Ganzen Antheil nehmen.

Die Eintrittspreise sind wie gewöhnlich.

Die Logen und gesperrten Sitze sind am Tage der Vorstellung
an der Theaterkasse, in der Kärnthnerstraße No. 1058, im Eckhause
beym Kärnthnerthore, im ersten Stocke, zu den gewöhnlichen Amtsstunden
zu haben.

Freybillere sind ungültig.

Der Anfang ist um 7 Uhr Abends.

Dokuzuncu senfoninin Viyana prömiyerinin afişi.

ORKESTRA

Gerçekten de prömiyer orkestrası Beethoven tarafından değil, Avusturyalı kemancı, besteci ve orkestra şefi Michael Umlauf tarafından yönetildi. Koncertmeister Ignaz Schuppanzigh ise yaylı çalgıların başındaydı.

Schuppanzigh, Kärnthnertor orkestrasının birinci keman grup şefiydi. Tombul olması nedeniyle Beethoven ona Shakespeare'nin sevimli karakteri olan "Falstaff" lakabını takmıştı. Kärnthnertor orkestrasının yönetmeni aslında Duport'tu.

Schuppanzigh kendi adını taşıyan yaylı çalgılar dörtlüsünde birinci keman olarak çalışıyordu. Beethoven'ın sekreteri Karl Holz ise aynı toplulukta ikinci keman olarak yer alıyordu. Bu yaylı sazlar dörtlüsü Beethoven'ın geç dönem dörtlülerinin prömiyerlerini yapan topluluktur.

Bay L. v. Beethoven tarafından verilecek Büyük Konser

7 Mayıs 1824 tarihinde Karnthnerthor Tiyatrosunun yan cephesindeki

Saray Tiyatro Salonunda

İcra edilecek parçalar Bay Beethoven'ın en son eserlerinden oluşacak.

Önce bir Büyük Üvertür

İkinci olarak solistler ve koro tarafından seslendirilecek üç İlahi

Üçüncü olarak Solistler ve Koroyla beraber ve son bölümünde Schiller'den "Neşeye Şarkı"nın yer aldığı bir Büyük Senfoni

Sololar Bayan Sontag, Bayan Unger Bay Haizinger ve Bay Seipelt tarafından söylenecek. Bay Schuppanzigh orkestrayı, şef Umlauf ise sahnedeki tüm müzisyenleri yönetecek.

Müzik Derneği elemanları da koro ve orkestrada yer alıyor.

Bay Beethoven'ın kendisi de sahnede yer alacak.

Bilet fiyatları her zamanki gibi.

Başlama saati akşam 7.

Duport, konser afişinde Beethoven'ın da sahnede yer alacağını yazarken Viyanalı müzikseverleri çok uzun bir süredir Beethoven'ı sahnede görmedikleri için üstadın da prömiyerde yer alacağı haberinin dinleyici sayısını arttıracığını düşünüyordu.

Viyanalı Karnthnerthor konser salonunun 1858 yılında dış görünüşü.

Plana göre Beethoven sahne ortasında bir platformda yer alacak ve bölümlerin başlangıç tempolarını verecekti. Bu tempoları tutan ve girişleri işaret eden şef Michael Umlauf'tu. Umlauf'un sahnedeki yeri dinleyicilerin görüş açısına göre Beethoven'ın sağında olacaktı.

PRÖMİYER

Beethoven Schönbrunn sarayında İmparator Ferdinand ve oğlu Arşidük Rudoph'un huzuruna çıkarak kendilerini senfonisinin prömiyerine, ve zaten Arşidük'e ithaf etmiş olduğu Missa Solemnis'ten seçme bölümlerin de çalınacağı konsere şahsen davet etti. Bu davette Karoline ve Henriette da besteciye eşlik ettiler.

Beethoven'ın "1824'ün Mayıs ayındaki büyük konserinden birkaç gün sonra" alt yazısıyla Wiener Allgemeine Musikalische Zeitung'un 5 Haziran 1824 tarihli sayısında okuyuculara ek olarak verilen portresi (Stephen Decker).

Son anda kilise, Missa'dan bölümlerin kilise dışında çalınmasından hoşnut kalmadığı için bunların 9. Senfoniyle aynı programda icrasına izin vermedi. Bu sansür Beethoven'ın hamisi ve arkadaşı Kont Lichnowsky'nin çabalarıyla zar zor kaldırıldı. Kyrie, Agnus Dei, Credo bölümlerine *İlahi* (Hymn) adı altında çalınması sağlandı. Missa Solemnis'in kendisinin prömiyeri bir ay önce, 7 Nisan 1824 tarihinde St. Petersburg'da yapılmıştı.

Beethoven büyük bir orkestra istiyordu. Dört soliste ek olarak da büyük bir koro. Kärnthnertor orkestrasına Musikfreunde'nin müzisyenlerinin de katılımı ile bu sayılara erişildi. Prömiyerde sahnede yetmişbeş kişilik bir orkestra vardı. Şef Michael Umlauf, Ignaz Schuppanzigh ve solistlere ek olarak, yaylı çalgılar 24 keman, 10 viyola, 12 viyolonsel, 12 kontrbastan oluşmaktaydı. Koroda ise doksana yakın sanatçı yer alıyordu.

Balkonda söyleyen koroyu çalıştıran Ignaz Karl Dirzka'ydı.

Prömiyer için ilk düşünülen yer Theater-an-der-Wien salonuydu ama buranın yönetmeni ile anlaşmazlık çıktı, başka bir salon aramak zorunda kaldılar. Prömiyerin ikinci tercih olan Kärnthnertor'da yapılmasının nedeni buydu. Hem son dakikada mekan değiştirilmesi nedeniyle hem de Kärnthnertor'un programının diğer konserlerle çok yoğun olmasından sadece iki prova yapılabilirdi. Solistler ise Beethoven'ın apartmanında provalardan önce birkaç kez bir araya gelip Umlauf'un da yardımıyla çalışmışlardı.

Beethoven'ın 9. senfoninin prömiyerinde sahnede gösteren bir 19. Yüzyıl gravürü.

Schindler'e göre prömiyerde giymek zorunda bırakıldığı yeşil frak yüzünden besteci prömiyerin yapılacağı Cuma gününden "Freitag" değil de "Fracktag" olarak söz ediyordu.

Viyanalılar en şık giysileri ve mücevherleriyle gelmişlerdi. Salon tıklım tıklım doluydu. Ne yazık ki kraliyet ailesine ayrılan loca boştu. Şehir dışında olduğu için Beethoven tarafından şahsen davet edilmiş olan imparator ailesi prömiyere gelememişti.

Scherzo bölümünde trampetlerin başlattığı *Ritmo de tre battute* alkışlarla kesildiği için baştan başlamak zorunda kaldı.

Dinleyiciler Beethoven'ı tam beş kez, dalga dalga alkışladılar. Beşinciden sonra polis komiseri herkesi artık sessiz olmaları için ikaz etmek gerektiğini hissetti.

BEETHOVEN SAHNEDE

Beethoven'ın duymadığı alkışları sahnede seyirciye doğru döndürülerek ancak gözleriyle gördüğü neredeyse bir folklorik öykü olarak anlatılır.

Bu duygusal anı gerçekleştiren ve tarihe yazan, konserin sonunda üstadı seyirciye doğru çevirerek duyamadığı alkışları görmesini sağlayan da genç kontralto Unger oluyor. Senfoninin sonunda salon alkıştan yıkılırken yorgun Beethoven etrafında neler olduğundan, Viyana müzikseverlerin coşkusundan habersiz önündeki notaları topluyordu. Karoline Unger üstadın yanına yaklaşarak ceketinin kolundan tuttu, Beethoven'ı seyircilere doğru çevirerek halkın takdirini kendi gözleriyle görmesini sağladı, üstadın mütevazî bir şekilde alkışları kabul ederek başını eğmesini seyretti.

19. yüzyılın ünlü sopranolarından Jenny Lind'in eşi olan piyanist Otto Goldschmidt, "*Dokuzuncu senfoninin Viyana prömiyerinde soprano olan, 1877'de Floransa'da ölen Avusturyalı ünlü şarkıcı Bayan Unger-Sabatier ile tanışmıştım. Bu prömiyeri bana heyecanla anlattı, ve dinleyicinin tezahüratını duymayan Beethoven'ı nasıl salona doğru döndürdüğünü söyledi*" diyor.

Unger'in konserin bitiminde sahnede Beethoven'ın ceketinin yeninden tutup kendisini çığgınca alkışlayan halka döndürdüğünü müzikolog George Grove da "Çeşitli şekillerde birçok kitapta anlatılan bu olay, 1869 yılında Londra'yı ziyaret etmiş olan Bayan Sabatier-Unger tarafından Crystal Palace konser salonunun fuayesinde bana da şahsen aynen bu şekilde anlatılmıştı" şeklinde aktarıyor.

Der Sammler dergisi 13 Mayıs 1824 tarihli sayısında dokuzuncu senfoninin prömiyerini şöyle değerlendirerek ebedileştiriyordu: "O akşam büyük üstadın sayısız dostu için bir bayram akşamı gibiydi... Zamanından önce ağarmış saçları (Beethoven sadece 52 yaşında) sanatın sırlarına erişmek için verdiği uğraşın işareti oluyor. Önumuzde yükselen ses dağları, dipdiri bir güç, eserlerindeki sonsuz ilham ateşi, bize doruğu karlarla kaplı olan bir yanardağın içindeki tükenmez ateşin hala kaynar, patlamaya hazır ve hayat dolu olduğunu gösteriyordu."

Schindler'e göre gecenin toplam geliri 2220 florindi. Bundan salon için 1000, notaların kopya parası olarak da 800 florin çıkarıldıktan sonra Beethoven'a kalan miktar 420 florindi. Bu meblağın karşılığı 2020 yılı itibariyle birkaç bin Türk lirasını aşmıyor.

Eserin Ankara prömiyerini sizinle bir sonraki yazımla paylaşacağım.

ÖMER EĞECİOĞLU

17 Kasım 2020, Santa Barbara, CA, ABD

Kaynakça:

- Hector Berlioz, *A Critical Study of Beethoven's Nine Symphonies*, (Çev. Edwin Evans), University of Illinois Press, Chicago, 2000.
- Peter Clive, *Beethoven and his world: a biographical dictionary*, Oxford University Press, 2001, s. 344.
- Nicholas Cook, *Beethoven: Symphony No. 9*, Cambridge University Press, 1993.
- Ömer Eğecioğlu, *Tarihten ve Günümüzden Klasik Müzik Yazıları - I*, Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara, Temmuz 2020.
- Frederick J. Crowest, *Beethoven*, Londra, J. M. Dent & Co., 1903, s. 197-200.
- George Grove, *Beethoven and His Nine Symphonies*, Elibron Classics (orijinal basım Novello, Ewer and Co., Londra, 1896), 2006, s. 333-335.
- George Grove, "A Few Words on the Successive Editions of Beethoven's Ninth Symphony," *Proceedings of the Musical Association*, 21. Kongre (1894-1895), s. 65-75.
- Susan L. Haugland, "Three Weeks in Vienna, A Singer's Account of the Premiere of Beethoven's Ninth Symphony," Xlibris Cor., 2000.
- The Harmonicon*, No. XXII, Ekim 1824, Londra, s. 180-181.
- Anton Schindler, *The Life of Beethoven*, (ed. Ignace Mocheles), Cilt 2, Henry Colburn Yayınevi, Londra, 1841, s. 377.
- Harold C. Schonberg, *The lives of the great composers*, 3. baskı, W.W. Norton & Co., New York, 1997, s. 123.
- Alexander Wheelock Thayer, *The life of Ludwig van Beethoven*, Cilt 3, The Beethoven Association, New York, 1921, s. 233-234.